

Arvid Pettersons bok
Fortiet fortid. Tragedien Norge aldri forsto
Gerd Johanne Valen

Boka er basert på fortellinger til de som opplevde tvangsevakueringen eller overvintringen i Finnmark fra høsten 1944. Arvid Petterson har i en årrekke samlet inn disse fortellingene og han har tatt et bevisst valg om å la øyenvitnene fortelle. Dette er et unikt kildemateriale i bokform. Intervjuene og vitnesbyrdene omfatter folk fra alle områder i Finnmark, samt intervju med personer som ble evakuert fra Petsamo til Sevettijärvi i Nord-Finland. Arvid Petterson har med dette ivaretatt og formidlet de personlige fortellingene for ettertiden. Han har gitt et godt bidrag når framtidens forskere engang våger å omskrive krigs- og gjenreisningshistorien i Norge.

I første kapittel belyser Petterson de norske publikasjonene om tvangsevakueringen. Gjennom å sammenligne litteraturen om evakueringen som finnes i Finland og Sverige, hevder han at våre naboland har rettet et større fokus mot det som skjedde i nord enn hva Norge har gjort. Deretter går boka gjennom krig, tvangsevakuering og overvintring, hvordan flyktingene ble mottatt dit de kom og de siste kampene mot okkupasjonsmakta på Nordkyn. En av intensjonene med boka er å finne de riktige tall på evakuerte, overvintrede og hvor mange som døde pga tvangsevakuering, overvintring og de siste krigshandlingene før krigen var over. Hans gjennomgang viser at det er vanskelig å få fram de eksakte tall.

Petterson mener at historieforskningen etter krigen burde hatt større fokus på hendelsene i Nord-Troms og Finnmark, men peker samtidig på at enkelte historikere har skapt myter både om tvangsevakueringen og gjenreisningen i nord. Blant annet er det hevdet at befolkningen neppe kunne ha hørt ordren fra London om å boikotte tvangsevakuering. Som Petterson påpeker, sier kildene noe annet; holdningene til ”hjemmefronten” hindret hjelp til de evakuerte og førte til at enkelte ble mottatt dårlig som flyktinger. Han viser også hvordan enkelte historiske undersøkelser har generalisert resultatene av gjenreisningen ved å hevde at krigsskadeerstatningen økte boligstandarden, når det var folks egne lån og innsatsvilje som kanskje er den viktigste årsaken til generell forbedring. Videre synliggjør han forskjellen mellom den

norske og finske gjenreisningen i områdene utsatt for den brente jords taktikk.

Strukturen er imidlertid en svakhet med boka. Den mangler en struktur som problematiserer, undersøker, synliggjør kildene og til slutt oppsummerer, diskuterer eller konkluderer. Dermed kan ikke boka fungere som et oppslagsverk. Den må leses fra perm til perm. Forfatterens meninger kommer av og til tydelig fram, mens andre ganger ligger meningene mellom linjene. En tydeligere argumentasjonsrekke ville ha løftet boka. I tillegg burde han ha diskutert undertittelen: ”Tragedien Norge aldri forsto”. Spørsmålet er om det var mangel på forståelse eller et bevisst politisk valg. Kanskje ville boka hatt større verdi som lærebok for historiestudenter om den hadde fulgt en definert historisk norm?

Arvid Petterson mener historieforskningen etter krigen burde ha undersøkt nøyere hva som skjedde i nord. Han unnlater derimot å peke på at heller ikke etter opprettelsen av Universitetet i Tromsø ble det et større fokus på den største tragedien i vår krigshistorie eller den største kulturelle endringen i den nordligste delen i etterkrigsårene. Det er relativt få avhandlinger som er kommet fra vårt eget landsdelsuniversitet om emnet. Siden verken Norges Forskningsråd eller Universitetet i Tromsø anser temaet som viktig å forske på, vil jeg oppfordre Gjenreisningsmuseet til å innføre en stipendordning til alle som ønsker å benytte Pettersons innsamlede materiale til en masteroppgave.

Til tross for noen svakheter med boka, er den av stor verdi. Jeg vil rette en stor takk til Arvid Petterson for hans enorme interesse og arbeid for Finnmarks nyere historie. Det er nettopp på grunn av personer som han at de mange kildene, erfaringene og perspektivene om krig, tvangsevakuering og gjenreisning blir ivaretatt. Håpet er at historieforskningen skal forstå at dette er en gullgrube når Norges historie fra 1940 til 1960 blir omskrevet.

Arvid Petterson: *Fortiet fortid. Tragedien Norge aldri forsto: tvangsevakuering og overvintring i Nord-Troms og Finnmark 1944-1945*. Hammerfest: Gjenreisningsmuseet for Finnmark og Nord-Troms. 2008.